

VALTIONEUVOSTON ASETUS KALASTUKSESTA TENOJOEN VESISTÖN SIVUVESISTÖISSÄ VUONNA 2024

1 Asian tausta

Vuoden 2019–2022 lohien nousuvaellukset Pohjois-Atlantilla ja myös Tenolla ovat olleet poikkeuksellisen heikkoja. Tenon eri lohikantojen tila vuonna 2023 jatkui edelleen heikkona, kutukannat olivat pieniä ja arviot lohikantojen koosta ennen minkäänlaista kalastusta alhaisia. Muutos näyttää liittyvän ympäristötekijöihin, lähinnä lohien eloonjääntiin, kun vaelluspoikaset (smoltit) siirtyvät joesta meriympäristöön. Lisäksi heikon emokannan seurauksena syntyvään harvaan poikaskantaan kohdistuu jokivaiheessa suhteellisesti voimakkaampi saalistus petojen taholta sekä muiden lajien kilpailua. Heikentynyt merieloonjäänti viime vuosina näkyy myös seurannassa, missä on voitu verrata Utsjoesta merivaellukselle lähteneiden smolttien määrää palaavien yhden merivuoden lohien määrään.

Seurannan yhteydessä on arvioitu myös mereltä palaavien lohien määrää vuosittain ennen niihin kohdistuvan kalastuksen alkamista. Tutkimustiedon mukaan kaikissa tärkeimmissä lohikannoissa mereltä palaava lohimäärä oli vuosina 2020–2023 niin pieni, että se alitti jo tuossa vaiheessa kestävästä poikastuotantoa kuvaavan hoitotavoitteen, eikä kalastettavaa ylijäämää ollut lainkaan. Erityisesti isojen, useamman merivuoden (MSW) lohien määrä oli vähäinen, kuten oli ennustettu edellisvuoden lohien nousutietojen perusteella. Jokeen palaavien yhden merivuoden (1SW) määrä pysyi vuonna 2023 alhaisella tasolla ja tämä ennustaa isompien lohien määrän pysyvän vähäisenä myös vuonna 2024. Vuoden 2017 kalastussäännön mukaisilla määräyksillä jokeen vaeltavista lohista on kalastettu yli puolet ennen kuin ne pääsevät kutemaan.

Nousulohien määrän pieneneminen ja siinä havaittu voimakas negatiivinen kehitys edellyttävät, että Suomessa ja Norjassa reagoidaan tilanteeseen myös kansallisessa säätelyssä sivuvesien osalta kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa vuonna 2016 tehdyn kalastussopimuksen (SopS 41 ja 42/2017, jäljempänä *kalastussopimus*) edellyttämällä tavalla varovaisuusperiaatteen mukaisesti. Lohenkalastus Tenojoen vesistön sivuvesissä ei ole edelleenkaan mahdollista kuin erittäin rajoitetusti Utsjoen ja Vetsijoen vesistöissä, mihin seurannan perusteella on noussut lohia hyvin niukasti enemmän kuin mitä kutukantatavoitteiden täyttyminen edellyttää. Muiden vesistöjen osalta on ollut välttämätöntä kieltää lohienkalastus vuonna 2024 ja niiden osalta asetuksessa säädetään ainoastaan muiden lajien kuin lohien kalastuksesta.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1 Tavoitteet

Vuoden 2024 osalta Tenojoen sivuvesien kalastus on tarkoitus järjestää siten, että se tukee Suomen ja Norjan välistä sopimusta uudesta kalastussäännöstä, joka koskee rajajokialuetta. Tästä syystä sivuvesien kalastuksesta säädetään kansallisesti. Sivuvesistöjä koskeva asetus mahdollistaa sivuvesien kalakantojen suojelun ja kestäväen käytön. Koska lohikantojen tila on edelleen heikko, määräyksiä ei ole mahdollista antaa pidemmälle aikavälille.

2.2 Keskeiset ehdotukset

Nyt esitetyllä asetuksella pyritään tukemaan Tenon kalastussopimuksen tavoitteita ja estämään Tenojoen lohikantojen tilan heikkenemistä ennestään, säätämällä asetuksessa vain vuotta 2024 koskevista säännöksistä.

Suomi ja Norja ovat neuvotelleet Tenon kalastussäännön uudistamisesta, uusi kalastussääntö on saatettu voimaan 1.5.2024. Suomen ja Norjan välisissä neuvotteluissa on yksimielisesti todettu lohikantojen voimakas heikentyminen verrattuna vuonna 2017 vallinneeseen tilanteeseen, mistä syystä Tenon rajajokialuetta koskevan kalastussäännön lähtökohta on hyvin erilainen aiempiin kalastussääntöihin verrattuna, koska lohikantojen elvyttäminen ei salli laajamittaista kalastusta ennen kuin lohikannoissa on riittävästi kalastettavaa ylijäämää. Lohenkalastusmahdollisuudet rajajokialueella on tästä syystä sidottu siihen, kuinka suuri osuus kaikkein heikoimpaan tilaluokkaan arvioituja lohikantoja on vaeltamassa Tenon pääuomassa kalastuskauten eri viikkoina. Tilaluokka määräytyy sen mukaan, kuinka suuri todennäköisyys kyseisellä lohikannalla on saavuttaa kutukantatavoite. Heikoimman ja toiseksi heikoimman tilaluokan osalta arvioon vaikuttaa myös se, onko kyseisessä lohikannassa ollut kalastettavaa ylijäämää vähintään kolmena neljästä viime vuodesta. Havainnot vesistöön nousseiden lohen emokalojen määristä kertovat useimmilla sivujoilla havaintohistorian heikoimmasta tilanteesta. Akuuttiin tilanteeseen liittyy myös se, että lisääntymisen kannalta tärkeiden kahden- ja kolmen merivuoden emokalojen nousumäärä jää ennusteiden perusteella hyvin alhaiseksi. Suomi ja Norja ovat Tenon kalastussopimuksen 7 artiklan mukaisella prosessilla todenneet, että Tenon rajajokiosuuden kalastussäännön 5 §:n mukaiset ehdot kalastuksen avaamiseksi kalastuskaudella 2024 eivät täyty, koska lähes kaikki lohikannat on arvioitu heikoimpaan tilaluokkaan. Tilanne on otettava huomioon myös Suomelle kuuluvissa ja Suomen lainsäädännön mukaan säädeltävissä Tenon sivuvesissä, koska Suomi on sitoutunut järjestämään kalastuksen kestävästi kalastussopimuksen 3 artiklan mukaisesti ja antamaan kansallisia ja määräyksiä kalakantojen suojelun ja kestäväen käytön turvaamiseksi.

Sivuvesistöissä tilanne edellyttää vastaavia toimia kuin Tenon pääuomassa. Tästä syystä sivuvesistöjen kalastusmääräykset on mukautettava siihen, että lohenkalastusta voidaan sallia Tenojoen sivuvesistöissä vain hyvin rajoitetusti vuoden 2024 kalastuskaudella, mikäli lohikantojen tilasta suhteessa hoitotavoitteiden saavuttamiseen on olemassa riittävän luotettava arvio. Tämän esityksen mukaisesti annettaisiin uusi sivuvesistöjä koskeva asetus siten, että vähäinen lohen kalastus järjestettäisiin rajoitetusti, sekä muun kalan pyyntiä koskevia pykäläi tarkennettaisiin Tenojoen rajajokiosuudelle sovittujen muutosten pohjalta siten, että muiden kalalajien kuin lohen kalastus voisi jatkua kestävästi. Esimerkiksi verkkojen sallittu korkeus ja silmäkoko vastaisivat Tenon uuden kalastussäännön määräyksiä. Kalastusmääräysten yhtenäisyyden vuoksi on myös järkevää säilyttää Tenon sivuvesistöjen kalastussäännössä sama rakenne kuin Tenojoen rajajokiosuuden kalastussäännössä.

3 Yksityiskohtaiset perustelut

1 § *Soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin asetuksen maantieteellisestä soveltamisalueesta, joka olisi määritelty Tenojoen vesistön lohennousualueen mukaisesti. Lohennousualueen määrittely perustuu tietoihin lohen noususta Tenojoen sivuvesistöissä, jotka on päivitetty Suomen ja Norjan välistä kalastussopimusta laadittaessa. Lohen esiintymisalue perustuu Luonnonvarakeskuksen tietoihin siitä, missä lohta on tavattu säännöllisesti mm. sähkökoekalastusten yhteydessä. Kuoldnajohkaa ja Vuobmanveijohkaa sekä Tsuoggajohkan alaosa ei ole sisällytetty soveltamisalueeseen, vaikka ne on merkitty sopimuksen lohennousualueutta koskevaan karttaan. Näissä joissa lohen esiintyminen on hyvin harvinaista ja kalastus vähäistä, eikä se kohdistu loheen. Niiden kalastusta on katsottu voitavan säädellä parhaiten Metsähallituksen kiintiöpäätöksillä tai tarvittaessa ELY-keskuksen rajoituspäätöksillä.

Nykytilanteessa on lisäksi otettava aiempaa tarkemmin huomioon kunkin yksittäisen sivujoen lohikantojen tila, jota arvioidaan vuosittain suomalais-norjalaisen Tenon lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmän toimesta käytettävissä olevien resurssien mukaan. Jos tuoretta tietoa ei ole käytettävissä ja tieto lohikantojen tilasta on tästä syystä epävarmempaa, kalastuksen suhteen on noudatettava suurempaa varovaisuutta.

Vuoden 2023 Tenon lohikantojen tila –raportissa yhtä lukuun ottamatta kaikki Suomen sivujoet on arvioitu alhaisimpaan tilaluokkaan. Lisäksi Tenojoen lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmä on maa- ja metsätalousministeriön pyynnöstä tehnyt Vetsijoesta lisäarvion, mikä perustuu Vetsijoen ja Utsjoen lohimäärien keskinäiseen suhteeseen. Näiden lohikantojen nousukäyttäytymisen samankaltaisuus on tuotu esille Tenojoen lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmän vuotta 2021 koskeneessa raportissa Vetsijoen kaikuluotaustulosten esittelyn yhteydessä. Vetsijoen aineisto on vajavainen, kaikuluotaustiedot ovat vuosilta 2016 ja 2021, mutta kaikuluotaustietojen lisäksi hoitotavoitteen saavuttamisen todennäköisyyden arvioinnissa on hyödynnetty myös pitkäaikaista suomunäyteaineistoa Vetsijoelta, jonka pohjalta on voitu arvioida eri meri-ikäryhmien naarasosuuksia ja Vetsijoen naaraskalojen keskipainoja.

Arvioinnin mukaan Vetsijoen lohikanta on todennäköisesti saavuttanut kutukantatavoitteen (1101 kg naarasbiomassaa) vuosina 2021–2022 ja jäänyt kutukantatavoitteen alapuolelle vuosina 2020 ja 2023. Neljän vuoden jaksoa kokonaisuutena tarkasteltaessa lohikantojen hoitotavoitteen saavuttamisen keskiarvon arvioitiin olleen 55% ja Vetsijoki voidaan näiden tietojen perusteella luokitella keltaiseen tilaluokkaan vuosien 2020-2023 osalta (vrt. Tenojoen lohikantojen tila-arvio 2023; https://www.luke.fi/fi/tenojoen_tutkimusryhma).

Lohimäärätietojen vähäisyys aiheuttaa Vetsijoen lohikannan tilan arviointiin merkittävää epävarmuutta. Vetsijoelta saadaan uutta kaikuluotaustietoa vuoden 2024 kalastuskaudelta, jonka jälkeen tilannetta ja eri aineistojen käyttömahdollisuuksia on arvioitava uudelleen.

Edellä kuvatun tutkimustiedon perusteella ainoastaan Utsjoen ja Vetsijoen vesistöissä kutukantatavoitteiden saavuttamisen todennäköisyys on ollut hieman muita sivuvesiä parempi ja vesistöt on arvioitu keltaiseen tilaluokkaan, missä kutukantatavoitteiden saavuttamisen todennäköisyys on 40–75 % ja vuosittainen arvio kutukantatavoitteen saavuttamisesta on yli 75 %. Utsjoen vesistössä on otettava myös huomioon se, että siellä tavataan useita geneettisesti eriytyneitä lohipopulaatioita yhden yhtenäisen lohikannan sijaan ja näiden populaatioiden tilaa ei tunneta tarkasti. Vetsijoesta on kuitenkin kaikuluotausainestoa ainoastaan kahdelta vuodelta. Tilaluokan kriteereiden perusteella lohenkalastuksen hyvin rajattua sallimista voidaan harkita vain Utsjoen ja Vetsijoen vesistöissä. Nämä eri sivujokien erityispiirteet on otettu huomioon pyyntivälineitä ja kalastusaikoja koskevassa säätelyssä.

Lisäksi pykälässä olisi aineellinen viittaus kalastuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen (1360/2015).

2 §

Kalastuksessa sallitut pyyntivälineet. Pykälässä määriteltäisiin ne pyydykset, joilla olisi sallittua kalastaa. Koska kyse on pienistä virtavesistä ja erityisesti vaelluskaloihin kohdistuvasta kalastuksesta, pykälässä olisi lueteltu ne pyydykset, joita kalastuksessa voidaan käyttää. Muut kuin säännöksessä luetellut pyydykset ja kalastustavat olisivat kiellettyjä.

Ensimmäisessä momentissa määriteltäisiin lohen pyynnissä sallitut välineet, joita olisivat potku- ja mertapato, seisova verkko sekä vapa ja viehe. Patojen ja seisovan verkon käyttö on aiemmin ollut sallittua vain Pulmankijoen, Vetsijoen ja Utsjoen vesistöissä. Seisovien pyydysten käyttöä koskeva raja on perustunut sivuvesistöjen lohikannoista olevaan tietoon ja sivuvesistöjen erilaiseen luonteeseen.

Nyt lohien pyyntiä esitetään sallittavaksi Utsjoen ja Vetsijoen vesistöissä tämän pykälän mukaisilla pyyntivälineillä jäljempänä määritellyin kalastusajoin. Kokonaisuudessa on silti otettava huomioon Utsjoen vesistön erityispiirteet. Ylä-Utsjoelta on havaintoja siitä, että mm. poikastiheydet ovat olleet keskimääräistä alhaisempia, lisäksi on joitakin tietoja emolohien vähäisestä määrästä. Utsjoki poikkeaa muista Tenon sivujoista myös, koska se kulkee tien läheisyydessä ja on huomattavasti helpommin saavutettavissa useille kalastajille kuin muut sivujoet. Pitkän aikavälin tarkastelun perusteella Ylä-Utsjoki on ainoa alue Tenojoen vesistössä, mistä suurikokoisten lohien geneettinen osakanta on hävinnyt, todennäköisesti kalastuksen seurauksena. Vetsijoen vesistön lohikannan on havaittu vuosien 2016 ja 2021 kaikuotausaineiston perusteella käyttäytyvän hyvin samankaltaisesti kuin Utsjoen lohikannat.

Kulutusverkon käyttö ei olisi sallittua, koska sen käyttäminen on kielletty vuoden 2016 alusta voimaan tulleen kalastuslain 46 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaisesti koko maassa, eikä asetuksella voida poiketa lain säännöksistä. Kyseistä pyydystä ei myöskään ole käytetty merkittävässä määrin aiemmin Tenon sivuvesissä, vaan kulutuskalastus on tapahtunut Tenon pääuomassa, missä olosuhteet ovat olleet sille paremmat.

Muiden lajien kuin lohien kalastus on järjestettävä ilman vaaraa merkittävästä lohien sivusaaliista tai vaarantamatta muiden kalavarojen kestäväää käyttöä ja hoitoa luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Lohien sivusaaliiden suuruudesta muun kalan pyynnin yhteydessä ei ole tarkkaa arviota, kuten ei myöskään luvattomasti tapahtuvasta lohien kalastuksesta.

Toisen momentin mukaan muiden lajien pyynnissä olisi sallittua käyttää seisovaa pohjaverkkoa, vapaa ja viehettä, katiskaa järvilaajentumissa, onkea ja pilkkiä sekä madekoukkua jäältä kalastettaessa. Sallittuihin pyydyksiin kuuluisivat katiskapyynti sekä onkiminen ja pilkkiminen. Näiden pyydysten käytön on arvioitu mahdollistavan esimerkiksi haukikannan vähentämisen muita kalakantoja vaarantamatta. Onkiminen ja pilkkiminen on kielletty vaelluskalavesistöjen koski- ja virta-alueilla kalastuslain 46 §:n 1 momentin 7 kohdan nojalla. Kalastuslain 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa on määritelty vaelluskalavesistön koski- ja virta-alueeksi vesistön sellainen alue, jossa vesi virtaa silmin havaittavasti alavirtaan päin ja virtapaikan ylävesi on alavettä ylempänä.

3 §

Kalastuskieltoalueet. Kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälän mukaiset kalastuskieltoalueet olisivat samoja kuin aikaisempinakin vuosina voimassa olleissa asetuksissa. Kalastuskieltoalueet ovat tärkeitä, jotta lohta ei turhaan jäisi sivusaaliiksi sen vilkkailla nousualueilla. Ylä-Pulmankijoessa sivujokineen sekä Kaldautsjoessa kalastuskielto on osa kokonaisuutta, jolla on haluttu mahdollistaa Pulmankijärven verkkokalastus niin, että vesistön lohikantojen kalastus pysyy kestäväällä tasolla. Myös valvonnan kannalta kalastuskieltoalue katsotaan hyödylliseksi. Kaldautsjoen jokisuun ja Kaldautslompolon välisellä alueella olisi myös kalastuskieltoalue. Utsjoen kalastusalue on aikoinaan päätöksellään rauhoittanut joen yläosan kalastukselta, tähän ei kuitenkaan esitettäisi nyt rauhoitusta tällä asetuksella.

Utsjoessa vesialue jokisuun ja Nuorgamin välisen maantien siltaan saakka olisi kalastuskieltoaluetta, mikä on ollut vakiintunut käytäntö jo pitkään. Tällä alueella sijaitsevat Utsjoen vesistön kaikkein tuottavimmat lohentuotantoalueet. Lisäksi kalastus olisi kielletty Čársejohkan alaputouksessa 60 metrin matkalla putouksen niskalta alaspäin. Kyseinen putous

on nähty ongelmallisena kalastuksen järjestämisen kannalta, sillä pyydysten asettaminen siihen on saattanut rikkoa vapaaksi jätettävää uoma koskevia määräyksiä. Lohi nousee putouksen alueella vain tiettyjä kapeita uomia myöten, missä tapahtuva lohien kalastus voi olla erityisen tehokasta verrattuna muuhun jokialueeseen ja missä pyynnillä voi olla suuri merkitys Čársejohkan lohikantaan kohdistuvalle pyynnille. Tästä syystä Čársejohkan putous olisi kalastuskieltoaluetta putouksen niskalta alaspäin 60 metrin matkalla. Utsjoen kalastusalue on käyttö- ja hoitosuunnitelmassaan esittänyt Čársejohkan yläosaa poroaidasta ylöspäin rauhoitettavaksi kalastukselta, tähän ei kuitenkaan esitettäisi rauhoitusta tällä asetuksella.

4 § *Yleinen viikkorauhoitus.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää kalastaminen tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä.

Pykälässä säädettäisiin yleisestä viikkorauhoituksesta, jolloin kaikkien kalalajien kalastus olisi kokonaan kielletty, lukuun ottamatta muiden kalalajien kalastusta asetuksen soveltamisalueeseen kuuluvissa järvissä 200 metriä kauempana joen niskasta, nivasta tai suulta. Yleinen viikkorauhoitus kieltäisi kalastuksen vuorokauden ajaksi sunnuntai-illasta maanantai-iltaan. Viikkorauhoitus on ollut käytössä vakiintuneesti sekä Tenon rajajokialueella että Tenon sivuvesien kalastussäännössä. Lohikantojen tilanne huomioiden on tarkoituksenmukaista, että säännökset ovat yhteneväisiä Tenon rajajokiosuutta koskevan sääntelyn kanssa.

5 § *Lohien kalastuskausi vavalla ja vieheellä.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella kieltää kalastaminen muun muassa tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Vapakalastuskautta koskevassa pykälässä määriteltäisiin lohien vakalastukselle sallitun kalastusajan alku- ja loppupäivämäärät. Asetuksen 2 §:n mukaisesti lohien kalastus vavalla olisi sallittua vain Utsjoen ja Vetsijoen vesistöissä heinäkuun 1 päivästä heinäkuun 3 päivään maanantaista klo 19 keskiviikkoon klo 19. Kalastuspainetta on tämän lisäksi mahdollista tarvittaessa säädellä myönnettävien kalastuslupien ehdoilla sekä saalismääriä koskevilla rajoituksilla. Pyyntiajaksi esitetään heinäkuun alkua, jolloin yhtä merivuotta vanhempien lohien yleisin nousuaika vesistöön on päättynyt ja toisaalta lohet eivät vielä ole asettuneet asentokaloiksi kutupaikkojensa läheisyyteen. Heinäkuun alku on myös ollut yleisintä kalastusaikaa silloin, kun laajempi lohien kalastus on ollut mahdollista.

6 § *Syöttiä ja koukkupyydyksiä koskevat rajoitukset.* Kalastuslain 78 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan Tenojoen, Näätämojoen, Paatsjoen, Tuulomajoen ja Uutuanjoen vesistöalueiden kalakantojen suojelemiseksi asettaa kieltoja, ehtoja, rajoituksia ja toimenpiteitä, jotka koskevat elävien kalojen, mädin sekä kalastuksessa käytettävien kulkuneuvojen, välineiden, pyydysten ja syöttikalojen siirtämistä mainituille alueille, syöttikalojen käyttämistä alueilla harjoitettavassa kalastuksessa, alueiden ulkopuolelta tuotujen kalojen perkausta alueiden luonnonvesissä sekä perkausjätteiden laskemista alueiden luonnonvesiin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että syöttinä ei saisi käyttää katkarapua, kalaa, eikä matoa, sillä katkarapu ja mato on katsottu liian tehokkaiksi lohenkalastuksessa, ja tämä nostaisi riskiä lohen joutumisesta sivusaaliiksi niinä aikoina, jolloin lohenkalastus ei olisi sallittua. Syöttikalojen kiellon taustalla on *Gyrodactylus salaris* –loisen torjunta. Kalojen siirto toisesta vesistöstä on kielletty kalastussopimuksen 15 artiklan nojalla. Kiellolla tehostetaan kyseistä rajoitusta ja halutaan lisäksi estää tilanteita, joissa syöttikaloja tuotaisiin tietämättömyyttään muista vesistöistä.

Toisessa momentissa sallittaisiin kuitenkin Tenojoen vesistöstä peräisin olevien kuolleiden syöttikalojen käyttö madekoukuissa jäältä tapahtuvassa kalastuksessa sekä madon käyttö syöttinä jäältä tapahtuvassa pilkkimisessä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että vieheessä saisi olla korkeintaan yksi kolmihaarakoukku tai korkeintaan kolme yksihaaraista koukkuja. Koukkujen määrää rajoittamalla helpotetaan mahdollisesti sivusaaliina saatavien lohien vapauttamista kalastuslain 58 §:n mukaisesti mahdollisimman varoen.

7 § *Vapakalastuksessa käytettävä apuväline.* Pykälässä säädettäisiin selkeyden vuoksi siitä, että pyydykseen jo tarttuneen kalan nostamisessa vedestä saisi käyttää apuvälineenä ainoastaan haavia, jotta sivusaaliina mahdollisesti saatavat lohet tai muuten pyyntimitan vastaiset kalat olisi mahdollista vapauttaa ilman niiden vahingoittumista.

8 § *Lohen saaliskiintiö kalastuksessa.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää tiettyä määrää suuremman saaliin ottaminen. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä säädettäisiin kalastajakohtaisesta kiintiöstä lohenkalastuksessa. Kiintiö koskisi sekä viehekalastusta että seisovia pyydyksiä. Sallittua olisi ottaa enintään yksi lohi saaliiksi kalastajaa kohti kalastuskauten kuluessa. Erittäin rajoitetun saaliskiintiön asettamisen on katsottu olevan tarpeellinen, jotta lohikantojen luontainen elinkierto vahvistuu ja elpyminen voidaan kalastuksesta huolimatta varmistaa. On myös huomioitava, että Utsjoen vesistöalueen lohikannoissa on ollut vain hyvin vähäistä ylijäämää vuonna 2023, mikä on ollut myös hyvin niukkaa Vetsijoen lohikantaa koskevan arvion perusteella, minkä johdosta kalastuskiintiöksi ei katsota voitavan asettaa enempää kuin yksi lohi kalastajaa kohti.

Kalastuskiintiöiden on jossakin yhteydessä esitetty johtavan pyydystä ja päästä -kalastukseen ja siten tarpeettomaan kalojen käsittelyyn ja vapauttamiseen. Lohet on kuitenkin kalastuslain 58 §:n mukaan joka tapauksessa vapautettava, mikäli ne ovat säädettyjen pyyntimittojen vastaisia, tai jos ne on saatu rauhoitus- tai kielloaikana, kielletyllä kalastusvälineellä, -tavalla, pyydyksellä tai pyyntimenetelmällä. Toisaalta tiedetään lisäksi, että suuri osa kalastajista ei koskaan saa useita lohia saman kalastusvuorokauden aikana. Kalastuksen kohteena on lohen lisäksi myös muita lajeja, esimerkiksi harjus. Kalastuslupien myöntäjien on mahdollista asettaa lupiin ehtoja, jotka määräisivät lopettamaan kalastuksen, kun saaliskiintiö täyttyy.

9 § *Kielletyt vakalastusalueet.* Kalastuslain 65 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä säädettäisiin niistä alueista, joilla vapakalastus olisi kielletty. Pykälän ensimmäisessä kohdassa rajoitettaisiin vapakalastusta pyyntiin asetettujen patojen läheisyydessä. Kalastus olisi kiellettyä patojohteiden sisällä sekä 50 metriä padon alapuolella tai 10 metriä sen sivulla. Toisessa kohdassa kiellettäisiin kalastus 10 metriä lähempänä seisovaa verkkoa. Määräysten tarkoituksena olisi estää pyydysvahingot. Suojaetäisyydet on arvioitu vastaavasta pyynnistä saatujen kokemusten nojalla. Kolmannessa kohdassa kiellettäisiin kalastus silloilta. Sillalla kalastus saattaisi aiheuttaa vaaratilanteita muille kalastajille ja sillan käyttäjille. Neljännessä kohdassa rajoitettaisiin vapakalastusta Ylä-Pulmankijoen, Gálldašjohkan sekä Kevo- ja Čársejohkan suualueiden läheisyydessä, mihin lohi nousee. Vastaava kieltäminen on säädetty myös Tenon rajajokiosuudelle ja se suojaaa sivujokeen hakeutuvia kaloja, jotka saattavat pysähtyä lähialueelle ennen nousua sivujokeen tai liikkua jokisuun läheisyydessä.

ELY-keskus voi tarvittaessa määrätä kalastuskieltoja kalastuslain 53 §:n nojalla, mikäli jokisuukalastuksen rajoittaminen katsotaan tarpeelliseksi. Etäisyys jokisuuhun lasketaan tarkastelukohtaan nähden lähimmästä sivujoen rannasta tai lähimmän uoman lähimmästä rannasta, jos sivujoen laskukohdassa on useita uomia.

10 §

Seisovan verkon kalastusaika. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää kalastaminen tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistöissä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Lohen pyynnissä seisovan verkon kalastuskausi alkaisi heinäkuun 1 päivästä heinäkuun 3 päivään maanantaista kello 19 keskiviikkoon kello 19. Asetuksen 2 §:n mukaisesti verkkojen käyttö olisi sallittua vain Utsjoen ja Vetsijoen vesistöissä, koska muissa sivujoissa lohikantojen tila on vielä selvästi heikompi kuin Utsjoessa ja lisäksi Utsjoen vesistöistä ylävirtaan sijaitsevat sivuvesistöt Suomen puolella ovat varsin pienikokoisia ja niissä olisi vain vähän kestävään pyydyskalastukseen soveltuvia paikkoja.

Lohikannat eivät tällä hetkellä tieteellisen tutkimuksen perusteella täytä likimainkaan kestäväälle kalastukselle asetettuja kutukantatavoitteita, jonka vuoksi kalastusaikaa on rajoitettava jokiin nousseiden kutukalojen kalastuskuolevuuden rajoittamiseksi. Lohenkalastusta ei ole voitu sallia vuosien 2021–2023 välillä, eikä kalastukselle ole tällä hetkellä perusteita muissa sivuvesissä kuin Utsjoessa ja Vetsijoessa. Nyt pyrittäessä jälleen sallimaan lohenkalastusta sivuvesistöissä, on kalastusajan pitäminen lyhyenä välttämätöntä lohikantojen kestävä hyödyntämisen turvaamiseksi sekä heikkojen lohikantojen tilan parantamiseksi ja suojelun tehostamiseksi. Kalastuskautta on siirretty alkamaan myöhemmin samoin perusteluin, mitä on esitetty 5 §:n yhteydessä, sillä huomattava osa kookkaammista kutukaloista nousee jo aikaisemmin kesäkuussa.

Elokuuta on pidetty joissain lausunnoissa saamelaisen kalastuskulttuurin näkökulmasta tärkeänä pyyntiaikana, vaikka pääosa lohenkalastuksesta on yleensä tapahtunut aikaisemmin kalastuskauden kuluessa. Tällä hetkellä lohikantojen tila on kuitenkin niin heikko, että kalastuskauden jatkaminen elokuulle vaarantaisi Utsjoen ja Vetsijoen lohikantoja huomattavasti. Elokuun lohenkalastus kohdistuu jo kutupaikkojen läheisyyteen hakeutuneisiin lohiiemioihin, joiden merkitys lohikantojen elpymiselle on suuri. Samalla lohien lihan laatu ja käyttökelpoisuus ravintona heikkenee kutuajan lähestyessä, kun lohet siirtävät lihaksistostaan väri- ja ravintoaineita mätäin ja maitiin kutua varten.

11 §

Patokalastuksen kalastusaika. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää kalastaminen tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Patojen käyttö Tenon vesistön Suomelle kuuluvissa sivuvesistöissä on ollut hyvin vähäistä. Patopyyntiin soveltuvia paikkoja on lähinnä Vetsijoen ja Utsjoen vesistöissä. Utsjoen vesistöä ylävirtaan sijaitsevat sivuvesistöt Suomen puolella ovat varsin pienikokoisia ja niissä on vain vähän kestävään pyydyskalastukseen soveltuvia paikkoja. Lohikantojen heikon tilan vuoksi kalastusaikaa on rajoitettava voimakkaasti ja kohdistettava enemmän siihen ajankohtaan, jolloin kutulohet ovat päässeet jo nousemaan.

Pykälän 1 momentissa esitetään, että patokalastus alkaisi heinäkuun 1 päivästä heinäkuun 3 päivään maanantaista kello 19 keskiviikkoon kello 19. Kalastus olisi asetuksen 2 §:n mukaisesti sallittua vain Utsjoen ja Vetsijoen vesistöissä. Kalastusajankohtaan pätevät samat perustelut, mitä on esitetty 5 ja 10 §:ien yhteydessä.

Patokalastuksen kalastuskauden rajoittaminen on välttämätöntä samoista lohensuojellisuista syistä kuin edellä selostettu muun verkkokalastuksen kalastusajan lyhentäminen. Patojen käyttömahdollisuus on kuitenkin haluttu säilyttää vaihtoehtona verkkopyynnille sallitulla kalastuskaudella, vaikka patojen käyttö on ollut hyvin vähäistä. Pato on ehkä kaikkein perinteisin lohenpyyntimuoto Tenojoen vesistössä, vaikka myös patokalastuksessa on tapahtunut huomattavaa teknistä kehitystä materiaalien osalta. Pato on ongelmallinen pyydys siinä suhteessa, että lohien vapauttaminen vahingoittumattomina patopyynnissä on vaikeaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että poikkipadon (doares), johteen (cuollo) ja apujohteen (vuojahat) verkkojen olisi oltava veden yläpuolelle nostettuina tai maalla silloin kun kalastus olisi kiellettyä. Tämä olisi kalastuksenvalvonnan kannalta selkein ratkaisu. Myös kaikki muut pyydysten kudotut osat, padon koukkuverkot (joddu) ja merrat (meardi) mukaan luettuina, olisi pidettävä maalla.

12 §

Kudottujen pyydysten käytön määrällinen rajoitus. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa rajoittaa käytettävien pyydysten määrää. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä rajoitettaisiin kalastuksessa sallittujen pyydysten käyttömäärää. Lohenkalastuksessa olisi sallittua käyttää kiinteistöä kohti samanaikaisesti ainoastaan yhtä patoa tai yhtä verkkoa.

Muiden lajien kalastuksessa pysytettäisiin ennallaan jo aiemmin käytössä ollut rajoitus käyttää samanaikaisesti enintään viittä seisovaa verkkoa kalastusoikeuden omistavaa kiinteistöä kohti, jotta pyyntipaine pysyisi kohtuullisena vesistöjen kokoon nähden ja jotta voitaisiin paremmin

välttää lohien jäämistä sivusaaliiksi ja täten aiheutuvaa lohien kalastuskuolleisuutta, mitä ei ole mahdollista kokonaan välttää.

- 13 § *Muiden lajien kalastusaika.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää kalastaminen tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä säädettäisiin, että muiden lajien kalastus seisovalla verkolla olisi sallittua jokiosuuksilla toukokuun 20 päivästä kesäkuun 20 päivään sekä elokuun 1 päivästä elokuun 31 päivään saakka. Kesä-heinäkuussa verkkojen käyttöä ei esitetä sallittavaksi, voimakkaimman lohien nousuajankohdan aikana, jolloin lohien sivusaalimahdollisuus on suurin. Toisessa momentissa säädettäisiin, että muiden lajien kalastus vavalla ja vieheellä olisi sallittua kesäkuun 1 päivästä elokuun 31 päivään.

Kolmannen momentin mukaan muiden lajien kalastus olisi lisäksi sallittua koko vuoden järvissä 200 metriä kauempana joen niskaa, nivaa tai suuta, mikä useissa tapauksissa mahdollistaa muun kalan pyynnin varsin kattavasti kalastuskauden aikana sekä kalastuskauden jälkeen.

- 14 § *Venekalastus.* Pykälässä kiellettäisiin kalastus ja kalastusvälineiden laskeminen veneestä moottorin käydessä, jotta säännös olisi yhteneväinen muun Tenojoen vesistön kalastuksen sääntelyn kanssa. Kiellon tarkoitus on estää hyvien pyyntipaikkojen varaamista ankuroitumalla niiden läheisyyteen kalastusta varten.

- 15 § *Pyydysten merkintä.* Kalastuslain 48 §:n mukaan pyydysten asettamisesta ja merkinnästä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Pyydysten merkintää koskeva pykälä vastaisi kalastusasetuksen (1360/2015) 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisia vaatimuksia. Määräysten sisällyttäminen sivuvesistöasetukseen on katsottu tarpeelliseksi, jotta Tenon rajajokiosuuden kanssa yhtenäinen merkintätapa olisi käytössä myös sivuvesistöissä riippumatta siitä, miten kalastusasetuksen 7 §:n säännöksiä vesiliikenteen käyttämistä alueista tulisi soveltaa.

- 16 § *Lohien pyyntimitta.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää tiettyä sukupuolta tai kokoluokkaa olevien kalojen taikka sellaisten kalojen saaliiksi ottaminen, joita ei ole merkitty 75 §:n nojalla säädetyllä tavalla.

Pykälässä säädettäisiin lohien alimmaksi pyyntimitaksi 30 senttimetriä ja ylimmäksi pyyntimitaksi 65 senttimetriä. Sivuvesiasetus koskee jokialuetta, johon lohet ovat nousseet kutuvaellukselle, joten alamitta voidaan asettaa suhteellisen alhaiseksi. Pienikokoiset, yhden merivuoden meressä syönnöksellä viettäneet ”tiddit” voivat etenkin sivujoissa olla varsin pienikokoisia. Säännös on yhteneväinen Tenon kalastussäännössä asetetun ylimmän pyyntimitan kanssa.

Alamittoja pienempien kalojen sekä muiden määräysten vastaisesti pyydettyjen kalojen laskemisesta veteen on säädetty kalastuslain 58 §:ssä, jonka mukaan pyyntimittojen vastaisen

kalan pyytäminen on kielletty ja se on laskettava takaisin veteen. Myös kudun jälkeen jokeen talvehtimaan jääneiden kalojen pyynti on kielletty. Talvikot eli kutuvaelluksen jälkeen seuraavana kesänä mereen palaavat lohet muodostavat tärkeän osan Tenojoen vesistön pienten sivujokien kutukannasta ja toisaalta talvikoiden kunto on talven jälkeen heikko ja käyttökelpoisuus ruokakalana huono, mistä syystä niiden pyynnin kieltäminen on tarpeen. Talvikoiden ja vähimmäismittaa pienemmän kalan lisäksi myös muut kalat on laskettava takaisin veteen, jos ne on pyydetty sallitun kalastusajan ulkopuolella tai kielletyllä kalastusvälineellä tai -tavalla. Tällä tavoin saaliiksi saadut kalat on laskettava veteen riippumatta siitä, ovatko ne kuolleita vai eivät.

Pykälän 3 momentissa määrättäisiin, että saaliiksi saatuja kyttyrälohia ja kirjolohia ei saisi laskea takaisin vesistöön, vaan ne olisi otettava hengiltä. Tarkoitus on estää vieraslajien leviämistä ja vähentää niiden aiheuttamia haittoja, kuten kilpailua samoista kutualueista ja muista resursseista.

- 17 § *Solmuväli ja langan laatu.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta.

Pykälässä säädettäisiin lohien kalastuksessa pienimmästä sallitusta solmuvälisestä, joka olisi 58 millimetriä. Solmuväli mitattaisiin solmun keskipisteestä seuraavan solmun keskipisteeseen määrässä pyydyksessä. Solmuvälisäätelyn tarkoituksena on säästää nuorien kalojen sekä muiden kuin pyynnin kohteena olevien lajien tarttumista pyydyksiin.

Pykälän toisessa momentissa kiellettäisiin kirkkaiden monofiilien kaltaisten materiaalien käyttö lohien verkkokalastuksessa. Kierrettyä nailonia käytettäessä tulisi yksittäisten langan säikeiden olla 8 denieria tai sitä ohuempi. Määräys olisi yhteneväinen Tenon rajajokiosuuden kalastussäännön kanssa. Verkkopyydyistä koskevilla määräyksillä pyrittäisiin tekemään selkeä ero lohien kalastukseen käytettyjen sekä muun kalan pyyntiin käytettyjen havaspyydysten välille.

Kolmannessa momentissa säädettäisiin, että metallilangan, metalliköyden ja muiden vastaavien materiaalien käyttö, jotka eivät perinteisesti ole kuuluneet lohenpyyntivälineisiin Tenojoen vesistössä olisi kielletty.

- 18 § *Pato.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta.

Pykälä sisältäisi aineellisen viittauksen Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen kalastussäännön 26 §:ään. Vaikka Tenon sivuvesialueen kalastajat ovat osin eri henkilöitä kuin Tenojoen rajajokiosuudella kalastavat kalastajat, on viittaus kalastussäännön yksilöityyn pykälään, jossa padon rakennetta koskevat tekniset vaatimukset on esitetty seikkaperäisesti, arvioitu kohtuulliseksi.

- 19 § *Lohen pyyntiin tarkoitettu seisova verkko.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta.

Pykälässä määriteltäisiin lohenpyyntiin tarkoitetun verkon rakenne. Koska verkkojen pyyntitehoa on pyritty muuttamaan enemmän patojen tai rannikolla käytettyjen koukkuverkkojen suuntaan lisäämällä niihin ylimääräisiä salkoja tai painoja sekä tekemällä verkkoon jyrkkiä mutkia joihin lohi helpommin tarttuu, on katsottu, että verkon rakenne on tarpeen määritellä tarkemmin.

Pykälän ensimmäisessä momentissa säädettäisiin, että verkko on asetettava pyyntiin suorana ja että verkko saadaan kiinnittää tolzilla tai muilla kiinnikkeillä, kuten painoilla ainoastaan verkon päistä. Erikseen olisi mainittu, että verkkoa ei saa asettaa pyyntiin koukun muotoon. Verkon kiinnitystavan määrittelyä olisi tämän lisäksi tarkennettu, jotta ei olisi mahdollista käyttää kiinnikkeenä useasta painosta tai useista saloista tehtyä rakennelmaa, joka mahdollistaisi verkkojen asettamisen pyyntiin myös alueille, joihin sitä ei muuten voida olosuhteiden vuoksi asettaa.

Pykälän toisessa momentissa säädettäisiin, että verkon tai yhteen liitettyjen verkkojen maksimipituus olisi 30 metriä. Säännöksen tarkoituksena on estää ylimitoitettua loheen kohdistuvaa kalastusta.

Pykälän kolmannessa momentissa kiellettäisiin keinotekoisten virransuojusten ja johdeverkkojen käyttö silloin, kun kalastetaan lohiverkolla. Virransuojusta tai johdeverkkoa käyttämällä tällaisen välineen taakse muodostuu suvanto, jonne kala sijoittuu aloilleen ja on siten helposti pyydettävissä.

Pykälän neljännessä momentissa säädettäisiin Pulmankijärven lohenpyyntiä koskevasta poikkeuksesta. Koska Pulmankijoen vesistön lohikanta on pääosin hyviin pienikokoista, muuta aluetta koskevasta määräyksistä poiketen verkon pienin sallittu solmuväli lohen kalastuksessa Pulmankijärvessä olisi 45 millimetriä.

20 §

Muun kalan pyynti verkkopyydyksillä. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta.

Muun kalan kuin lohenkalastuksessa käytettyjen verkkojen määrittely on pyritty tekemään niin, että todennäköisyys saada niiden käytössä sivusaaliina lohta olisi pieni. Pykälässä säädettäisiin ensimmäisessä momentissa monofililangan suurimmasta sallitusta paksuudesta, joka olisi 0,20 millimetriä. Verkon sallittu korkeus olisi 3 metriä, eli sama kuin vuoden 2022 ja 2023 asetuksissa. Eri korkuisten verkkojen käyttömahdollisuus olisi pykälässä kytketty veden syvyyteen siten, että pystysuunnassa ei ole mahdollista muodostaa löysälle jäävästä havaksesta pussia, johon myös voimakkaammat kalat kuten lohi voisivat helpommin tarttua. Kyseisellä tavalla pyyntiin asetettu verkko on sellainen, josta suurimman osan lohista on mahdollista päästä läpi ilman pyydykseen tarttumista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että keinotekoisten virransuojusten tai johdeverkkojen käyttäminen kalojen houkuttelemiseksi pyydysten läheisyyteen ei olisi sallittua.

Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin muun kalan pyynnissä käytettävien verkkojen silmäkoko sellaiseksi, että se sopii esimerkiksi siian- ja harjuksenpyyntiin mutta ei erityisen hyvin lohelle.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin verkkomääräyksistä, jotka mahdollistavat siian pyynnin sivuvesistöjen lohen nousualueen sisällä sijaitsevilla järvillä.

21 § *Kalaväylä ja pyydysten väliset etäisyydet.* Pykälässä säädettäisiin kalojen kulun turvaamiseksi pyydysten sijoittelusta ja niiden välisistä etäisyyksistä kalaväylän läheisyydessä kalastuslain (379/2015) 67 §:n mukaisesti. Kalaväylän määrittely olisi vesilain 1 luvun 6 §:n valtaväylää vastaava siten, että kalaväylä olisi kolmannes keskivedenkorkeuden mukaisesta joen, salmen tai kapeikon leveydestä sen syvimmällä kohdalla. Kalaväylän ja pyydysten välisen etäisyyksien noudattaminen on erityisen tärkeää sivuvesistöissä, missä uomat ovat Tenojokea pienempiä ja määräysten vastaisesti asetettu pyydys saattaa estää vaelluskalojen kulun ylävirtaan hyvin tehokkaasti. Pyydysten mikään osa ei saa ulottua kalaväylään asti. Määräys koskee myös joen sivu-uomassa olevaa syväväylää. Tämän lisäksi pyydyksen uloimmasta osasta on jäätävä vähintään kymmenen metriä matkaa vastakkaiseen rantaan. Vastakkaisen rannan määrittelyä on tarkennettu niin, että kymmenen metrin etäisyyden vaatimuksella tarkoitetaan myös uomassa sijaitsevia saaria, luotoja ja kareja, joiden väliin tulee omia uomia. Määräys on tarpeellinen, koska jokiuomassa saattaa olla useita uomia etenkin vesistön latvaosissa tai sivujokien suualueiden läheisyydessä.

Lisäksi patojen ja seisovien verkkojen välille olisi asetettu minimietäisyydet, jotka lasketaan pyydysten toisiaan lähimpänä olevista osista. Määräyksen tarkoitus on estää pyydysten sijoittelu niin, että ne yhdessä muodostaisivat suuremman pyydyksen ja toisaalta estää pyydyksen asettaminen pyyntiin myöhemmin niin, että se häiritäisi aiemmin pyyntiin asetettua pyydystä.

22 § *Verkkokalastuskieltoalueet.* Kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä kiellettäisiin verkkokalastus rannalta 200 metriä lähempänä sivujoen lähintä rantaa Kevojoen ja Čarsejohkan suulla Kevojärvässä, Čarsejohkan suulla Kevojoessa sekä Gálldašjohkan ja Ylä-Pulmankijoen suulla Pulmankijärvässä. Etäisyys jokisuuhun lasketaan tarkastelukohtaan nähden lähimmästä sivujoen rannasta tai lähimmän uoman lähimmästä rannasta, jos sivujoen laskukohdassa on useita uomia. Toisaalta määräys tarkoittaa sitä, että rajoitus on voimassa myös kaikkien sivujoen uomien kohdalla.

23 § *Saalisilmoitus rekisteriin.* Pykälässä säädettäisiin saalistietojen ilmoitusvelvollisuudesta. Kalastuksesta Tenojoen vesistöissä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain (176/2017, *Tenon voimaansaattamislaki*) 7 §:n 3 momentissa on osoitettu valtioneuvostolle valtuus antaa tarkempia säännöksiä saalisilmoitusta koskevasta menettelystä.

Kalastajan saalisilmoitusvelvollisuus olisi samanlainen kuin aikaisemminkin. Vaadittavat tiedot eivät yksilöi kalastajan tarkkaa pyyntipaikkaa, mutta mahdollistavat saalistietojen käyttämisen sivuvesistöittäin sekä pyyntipaineen arvioinnin. Kalastajan olisi ilmoitettava tiedot Tenojoen sähköiseen saalisrekisteriin. Lohen, taimenen ja kirjolohen saaliista ilmoitettaisiin pyyntialue, kalastuspäivämäärä, sukupuoli, paino ja pituus sekä pyyntiväline. Lisäksi ilmoitettaisiin vapautettujen kalojen lukumäärä lajikohtaisesti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, ettei vapautetun kalan sukupuolta, painoa ja pituutta tarvitsisi ilmoittaa ja pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että saaliitta jääneen kalastajan tulisi ilmoittaa paikka, kalastuksen päivämäärä sekä käytetty pyydys.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin siitä, että pyydettyjen kyttyrälohien sukupuolta, painoa ja pituutta ei tarvitsisi ilmoittaa vaan niiden sijaan olisi ilmoitettava saaliiksi saatujen

kyttyrälohien kappalemäärä. Vuonna 2024 ei ole odotettavissa merkittävää kyttyrälohen nousua Tenojoen vesistöön, mutta kyttyrälohta koskeva säädös on syytä säilyttää asetuksessa.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin siitä, että ilmoitus on tehtävä lohen, taimenen ja kirjolohen sekä muiden kalalajien osalta ennen 1 päivä syyskuuta. Muiden lajien kuin lohen, taimenen ja kirjolohen osalta ilmoitukseen tulisi sisältyä kunkin pyydetyn lajin kokonaispaino eri lajeihin eriteltynä.

24 § *Voimaantulo.* Asetuksen on tarkoitus tulla voimaan 20 päivänä kesäkuuta 2024. Asetus olisi voimassa 31 päivään toukokuuta 2025.

4 Asian valmistelu

Asetus on valmisteltu virkatyönä maa- ja metsätalousministeriössä. Asetusehdotus oli lausunnolla 24.5.-3.6.2024. Tenojokea koskeva kalastusmääräys lohenkalastuksen osalta kalastuskaudelle 2024 on saatettu voimaan Norjan kanssa tehdyn sopimuksen nojalla 8.5.2024.

Saamelaiskäräjien kanssa on neuvoteltu Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesti sivuvesien kalastusta koskevasta asetusluonnoksesta 22.5.2024 ja vielä lausuntokierroksen jälkeen 6.6.2024. Neuvotteluissa käytiin läpi kummankin osapuolen näkemykset kalastuksesta Tenojoen vesistön sivuvesistöissä, joissa oli eroavaisuuksia. Saamelaiskäräjät katsoi, että lohenkalastusta tulisi sallia ehdotettua laajemmin. Maa- ja metsätalousministeriö kuitenkin katsoi, että sivuvesien kalastusta koskevat rajoitukset ovat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia lohikantojen tilan ollessa heikko. Lisäksi ministeriö viittasi Tenojoen vesistössä toteutettavaan lohikantojen seurantaan, jonka ansiosta lohikantojen tila tunnetaan tarkemmin kuin useimmissa muissa lohijoissa. Lohikantojen seuranta kattaa koko Tenojoen vesistön ja seuranta on kohdennettu eri kokoiisiin sivujokiin vesistön ala-, keski- ja yläjuoksulla. Ainoastaan Utsjoen vesistössä havaintoaineisto osoittaa selvästi, että Utsjoen lohikantoja ei ole luokiteltu kaikkein heikoimpaan luokkaan kutukantatavoitteiden saavuttamisen todennäköisyyden sekä kannassa esiintyneen kalastettavan ylijäämän suhteen, jotta kalastusta on mahdollista avata.

Saamelaiskäräjät esitti, että lohenkalastusta tulisi sallia myös Vetsijoessa. Asiaa perusteltiin sillä, että Vetsjoen ja Utsjoen lohikantojen nousumäärien ja nousukäyttäytymisen samankaltaisuus oli tuotu esiin Tenojoen lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmän Tenon lohikantojen tila 2021 –raportissa. Saamelaiskäräjät viittasi lausunnossaan tarpeeseen arvioida perusoikeuksien rajoitusperusteita tarkasti. Perusoikeuden rajoitus on sallittu muun muassa vain, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.

Lausuntopyyntö lähetettiin seuraaville tahoille: oikeusministeriö, ulkoministeriö, ympäristöministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus, Lapin Poliisilaitos, Rajavartiolaitos, Metsähallitus, Saamelaiskäräjät, Suomen luonnonsuojeluliitto, Tenon kalatalousalue, Nuorgamin osakaskunta, Vetsikon osakaskunta, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta, Outakosken osakaskunta, Alatalon osakaskunta, Iivanan osakaskunta, Pikkujärven osakaskunta, Tenonlaakson Yrittäjät ry, Saamelaismatkailu- ja yrittäjät ry, Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö, Tenon kiinteistönomistajat ry, Lapin Vapaa-ajankalastajat ry, Kalatalouden keskusliitto ja Lapin kalatalouskeskus.

Lausuntoja antoivat oikeusministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus, Rajavartiolaitos, Metsähallitus, Saamelaiskäräjät, Suomen luonnonsuojeluliitto, Tenon kalatalousalue, Utsjoen kirkonkylän yhteisen vesialueen

osakaskunta, Outakosken yhteisen vesialueen osakaskunta, Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö, Kalatalouden keskusliitto ja yksi yksityishenkilö.

Oikeusministeriö totesi lausunnossaan, että lyhyen lausuntoajan vuoksi sillä ei ole mahdollisuutta lausua asiasta. Oikeusministeriö viittasi kuitenkin soveltuvin osin aiempiin lausuntoihinsa alkuperäiskansa saamelaisten turvaamisesta Tenojoen vesistön kalastussääntelyssä, jotka se on antanut hallituksen esityksestä Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn kalastussäännön muuttamisesta sekä Tenon kalastussopimuksen voimaansaattamista koskevan lain muuttamisesta.

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus piti ehdotusta kokonaisuudessaan perusteltuna. Kalatalousviranomaisen esitti, että 2, 4 ja 13 §:ssä mainittuun alueelliseen rajaukseen ”200 metriä kauempana joen niskasta tai suulta” lisättäisiin termi ”niva”, jolloin alueellinen rajaus olisi selkeämpi ja tarkempi. Lisäksi kalatalousviranomaisen esitti, että informatiivisessa tarkoituksessa ja selkeyden vuoksi vähimmäismittoja ja kalan vapauttamista koskevaan 16 §:ään tehtäisiin seuraavat lisäykset: ”Lohi, meritaimen ja merinieriä, joka on alle 30 senttimetriä, on laskettava takaisin veteen. Kalan pituus mitataan yläleuan etupään kärjestä pyrstöevän kärkeen.” sekä ”Kala on aina laskettava takaisin veteen, jos se on: 1) saatu sallitun kalastusajan ulkopuolella; 2) saatu kielletyllä kalastusvälineellä tai –tavalla; 3) talvikko; 4) alinta pyyntimittaa pienempi tai ylintä pyyntimittaa suurempi; 5) tai pyydetty sallitun saalismäärän ylityttyä. Takaisin veteen laskettavaa kalaa on käsiteltävä mahdollisimman varoen.”

Luonnonvarakeskus piti asetusehdotusta tilanteeseen sopivana kompromissina, ottaen huomioon lohikantojen tila-arviot ja paikallisyhteisöjen toiveet.

Metsähallitus esitti lisättäväksi 16 §:ään, ettei kyttyrälohta ja kirjolohta saisi saaliiksi saataessa vapauttaa. Muilta osin Metsähallituksella ei ollut huomautettavaa asetuksen sisällöstä.

Saamelaiskäräjät totesi aluksi lausunnossaan, että asetusluonnoksessa ehdotetut kalastusrajoitukset rajoittavat voimakkaasti alueen saamelaisten perusoikeuksia estäen alueen jokisaamelaisten kulttuuriperusoikeuden ydinalueeseen kuuluvan lohenpyynnin lähes täysin Tenojoen sivuvesistöissä ja katsoi, että rajoitustoimet tulisi ensisijaisesti kohdistaa sellaiseen lohenkalastukseen, joka ei nauti perustuslain ja KP-sopimuksen 27 artiklan mukaista suojaa ja mahdollistaa saamelaisten perinteistä kalastusta niin pitkälle kuin mahdollista. Saamelaiskäräjät myös katsoi, että asetusluonnoksessa esitetyt kalastukseen kohdistuvat rajoitukset eivät ole kaikilta osin välttämättömiä ja oikeasuhtaisia eikä niissä ole riittävällä tavalla huomioitu saamelaisten oikeuksia. Saamelaiskäräjien mukaan Vetsijoessa, Kuoppilasjoessa ja Pulmankijoen vesistössä tulisi sallia vähäistä lohenkalastusta saamelaisille. Saamelaiskäräjät totesi kuitenkin pitävän positiivisena sitä, että Utsjoen vesistössä lohikantojen tila mahdollistaa pienimuotoisen lohenkalastuksen tulevilla kalastuskauilla. Saamelaiskäräjät esitti seisovan verkon ja patokalastuksen sekä vapa- ja viehekalastuksen kalastusajan pidentämistä kahteen viikkoon. Vapa- ja viehekalastus olisi sallittua heinäkuun kahden ensimmäisen viikon aikana. Lisäksi Saamelaiskäräjät piti lohen saaliskiintiötä ongelmallisena ja katsoi, että saamelaisten tulisi saada pyytää lohta enemmän kuin yksi lohi.

Suomen luonnonsuojeluliitto piti esitettyjä kalastusrajoituksia tärkeänä lohikantojen elpymisen tukemiseksi. Myös Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö kannatti tieteelliseen näyttöön tukeutuvaa lähes kaikkien sivujokien lohenkalastuksen kieltoa vuoden 2024 osalta ja totesi, että Utsjoen lohikannan tilan perusteella joessa voidaan sallia esitetty hyvin pienimuotoinen lohenkalastus.

Tenon kalatalousalue katsoi lausunnossaan, että Utsjokeen esitetty lohenkalastus on liian vähäistä ja muiden sivujokien (Kuoppilasjoki, Vetsijoki ja Pulmankijoen vesistö)

lohenkalastuskiellon jatkaminen on perusteetonta. Tenon kalatalousalue esitti, että vapakalastuksessa saaliskiintiö olisi 5 lohta / kausi ja kalastusaika heinäkuun kaksi ensimmäistä viikkoa sekä pato- ja verkkokalastusajan pidentämistä kahteen viikkoon, ilman saaliskiintiötä. Tenon kalatalousalue katsoi, ettei asetusluonnoksessa ole huomioitu saamelaisien oikeuksia ja totesi, että ensisijaisena kalastajaryhmänä tulisi olla saamelaiset kalastusoikeuden haltijat. Tenon kalatalousalue piti kudottujen pyydysten käytön määrällistä rajoittamista liiallisena ja kalastusoikeuden lunastamisena ilman korvausta sekä totesi asetuksen rajoittavan voimakkaasti kalastuksen oikeudenomistajien perusoikeuksia. Outakosken yhteisen vesialueen osakaskunta ja Utsjoen kirkonkylän yhteisen vesialueen osakaskunta toivat lausunnoissaan esiin samat huomiot kuin edellä mainitut Tenon kalatalousalueen näkemykset. Lisäksi Tenon kalatalousalue piti hyvänä lisäyksenä, että verkon solmuväli on 58 mm. Tenon kalatalousalue esitti myös, että Pulmankijärvessä suoritettavan lohen tutkimuskalastuksen kalastusaika olisi 1 viikko heinäkuun alussa. Outakosken osakaskunta totesi myös launnossaan, että asetuksessa olisi otettava huomioon Lapin käräjäoikeuden ja korkeimman oikeuden antamat ratkaisut. Utsjoen osakaskunta katsoi lisäksi, että taimenen alamitta tulisi olla sivuvesissä yhtenäinen Tenon pääuoman kanssa, koska Utsjoen kunnan alueella ei vesistöissä juuri esiinny luontaisesti yli 50 cm taimenia ja totesi myös, että Suomen tulisi antaa diplomaattista painetta Norjalle meripyynnin lisärajoittamisesta Tenon vesistön lohien syönnös- ja vaellusalueilla.

Kalatalouden keskusliitto piti tärkeänä vähäistä lohenkalastuksen sallimista paikallisten asukkaiden kannalta ja etenkin patokalastuksen ylläpitämiseksi, mutta totesi samalla, että kahden vuorokauden kalastusaika on kuitenkin varsin lyhyt padon rakentamisen haasteellisuus huomioiden. Kalatalouden keskusliitto totesi kannattavansa muiden kuin lohen kalastuksen mahdollistamista kalastusmatkailun näkökulmasta ja lohen saaliiksi ottamisen rajaamista yhden merivuoden kaloihin.

Rajavartiolaitoksella ei ollut lausuttavaa asiassa.

Yksityishenkilö esitti launnossaan, että 2 §:n 2 momentin 4 kohta tulisi yhdistää kohtaan 3 siten, että myös onkimista ja pilkkimistä koskisi tarkempi alueellinen rajaus. Lisäksi yksityishenkilö katsoi, että asetuksen tulisi olla voimassa toistaiseksi tai vähintään 31.5.2025 asti.

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen lausuntopalautteen perusteella 2, 4 ja 13 §:ssä mainittuun alueelliseen rajaukseen ”200 metriä kauempana joen niskasta tai suulta” lisättiin termi ”niva” selkeyden ja tarkkuuden vuoksi. Vähimmäismittoja ja kalan vapauttamista koskevaan 16 §:ään lisättiin Metsähallituksen lausunnon perusteella 3 momentti, jonka mukaan saaliiksi jääneet kyttyrälohet ja kirjoloheet on välittömästi otettava hengiltä. Saamelaiskäräjien neuvotteluissa 22.5. esiin tuoma huomio 23 §:n saalisrekisteriin kirjattavista tiedoista vapautettavan kalan osalta muutettiin teknisluonteisesti järkevämmäksi. Lisäksi lausuntopalautteen pohjalta asetuksen voimassaoloaikaa pidennettiin 31.5.2025 saakka.

Saamelaiskäräjien kanssa käydyn neuvottelun ja lausuntopalautteen perusteella Vetsijoen tilannetta tarkasteltiin uudelleen sen mukaisesti, oliko Vetsijoesta riittävästi tietoa hoitotavoitteen täyttymisen todennäköisyyden arviointia varten ja kalastusmahdollisuudet arvioitaisiin sen perusteella, mihin tilaluokkaan Vetsijoen lohikanta sijoittuisi. Olemassa olevien aineistojen perusteella saadun seuranta- ja tutkimusryhmän arvioinnin perusteella Vetsijoki lisättiin 2 §:ssä alueeseen, missä hyvin rajoitettu lohenkalastus on mahdollista.

Pulmankijoen vesistöä on seurattu säännöllisesti vuosittain ja sen lohikanta on arvoitu heikoimpaan punaiseen tilaluokkaan, eikä edellytyksiä kalastuksen vähäisellekään avaamiselle ole. Kuoppilasjoesta ylävirtaan sijaitsevat samaa kokoluokkaa olevat sivujoet,

Akujoki ja Nilijoki sijoittuvat myös heikoimpaan tilaluokkaan. Kuoppilasjoelle arvioitu kutukantatavoitteen saavuttamiseen tarvittava naaraskalojen biomassa, 273 kg on vain noin kymmenesosa Utsjoen kutukantatavoitteen biomassasta, mikä myös kuvastaa sitä, että kyse on hyvin pienestä kannasta, missä virhearvioiden merkitys kalastuksen suhteen korostuu. Lisäksi kalastus on aiemmin tapahtunut lähes täysin Tenon pääuomassa eikä itse Kuoppilasjoessa. Tästä syystä edellytyksiä kalastuksen avaamiselle Kuoppilasjoessa ei ole.

5 Vaikutukset

5.1 Ympäristövaikutukset

Tenon sivuvesiä koskevan asetuksen ympäristövaikutukset ovat selvästi myönteisiä. Vuosien 2021–2023 lohienkalastuskielto on ollut merkittävä lohikantojen elvyttämisen kannalta. Se on kasvattanut kutemaan päässeiden emolohien määrää aiempaan tilanteeseen nähden lähes puolella useimmissa Tenojoen sivuvesistöissä, vaikka lohien meriselviytyminen on edelleen poikkeuksellisen heikkoa ja mereltä jokiin palaava lohimäärä on ollut alhainen. Lohien kalastuksen rajoittamisella tai kieltämisellä ja muun kalastuksen säätelyllä pyritään varmistamaan kestävä kalastusta ja edistämään lohien poikastuotantoa. Tenojoen sivuvesiä koskevan asetuksen muun kalan kalastuksen säätelytoimet on suunniteltu niin, että ne täydentävät Tenojoen rajajokiosuutta koskevan Tenon kalastussopimuksen määräyksiä ja eivät aiheuta haittaa pyrkimykselle lisätä emokalojen määrää ja parantaa poikastuotantoa erityisesti niissä lohikannoissa, joiden tila on tällä hetkellä heikko. Toimenpiteillä pyritään säilyttämään lohikantojen monimuotoisuus. Lohien kalastuksen salliminen yleisesti vuonna 2024 Tenojoen sivuvesissä tarkoittaisi todennäköisesti sitä, että Norjakin sallisi kalastuksen omissa sivuvesissään, jolloin perustuslain 20 §:n mukainen vastuu ympäristöstä ei täytyisi. Sivuvesistöissä lohien kalastuksen salliminen aiheuttaisi myös kalastuspaineen siirtymisen Tenon pääuomasta sivuvesiin, eikä tämänkaltaista kalastuspaineen lisäyksen vaikutuksia ole tutkittu. Kalastuspaineen siirtyminen pääuomasta laajasti sivuvesistöön tarkoittaisi käytännössä sitä, että pääuoman kalastusrajoitukset olisi tehty turhaan. Vaihtoehtoksi kalastuksen voimakkaalle rajoittamiselle on esitetty muiden kalalajien voimakkaampaa kalastusta, millä pyrittäisiin vähentämään lohienpoikasiin kohdistuvaa saalistusta. Tutkimustieto osoittaa kuitenkin varsin selvästi, että Tenon lohikantojen heikkenemisen syyt ovat merialueella ja ne liittyvät mereen vaeltaneiden lohienpoikasten aiempaa selvästi heikompaan elonjääntiin, eikä olosuhteiden muutokseen jokialueella. Tämä liittyy merialueen muutoksiin, joiden taustalla on todennäköisesti ilmastonmuutos, mutta tarkka syy ei ole selvillä. Kyttyrälohen runsastuminen Barentsinmerellä saattaa liittyä samaan ilmiöön. Ainoa käyttökelpoinen keino, jolla voidaan vaikuttaa lohikantojen heikkoon tilaan, on kalastuksen säätely, koska meriolosuhteisiin ei voida vaikuttaa yhtä tehokkaasti. Ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen liittyvät toimet ovat tärkeitä, mutta Tenon lohikantojen tilan parantamisen kannalta niiden vaikutus on parhaassakin tapauksessa aivan liian hidas. Jokialueelta saatujen tietojen perusteella poikastuotannossa ei näytä tässä suhteessa tapahtuneen muutosta, eikä lohta saalistavien petojen poisto tai lohien kanssa samasta elintilasta kilpailevien lajien pyynti todennäköisesti paranna tilannetta. Muiden lajien tehokkaan pyynnin ja poiston vaikutus saattaisi olla myös päinvastainen, mm. lohien sivusaalisuolevuuden kasvun kautta.

Tieteelliseen neuvon ei sisälly kokonaisvaltaista arviota lohien sivusaaliista tai lohien laittomasta ja ilmoittamattomasta kalastuksesta Tenojoessa tai sen sivuvesissä. Käytännössä on ilmeistä, että sivusaalisuolevuutta esiintyy, vaikka lohien käsittelyssä ja vapauttamisessa pyrittäisiinkin olemaan huolellisia. Sekä lohiverkko että lohivadon pyytävä osa (joddu) ovat havaspyydyksiä ja niihin tarttuminen vahingoittaa lohta ja lisää kuolleisuutta. Myös vapakalastus aiheuttaa lohien sivusaalisuolevuutta, joka riippuu paljon kalojen käsittelystä. On myös hyvin todennäköistä, että lohta otetaan saaliiksi, vaikka sen kalastus olisi kielletty. Kalastusvalvonnan havaintojen perusteella tämä ei ole erityisen yleistä, mutta Tenon sivuvedet ovat hyvin laajoja, eikä valvonta voi olla kattavaa. Sivusaalisuolevuus ja luvaton

kalastus ovat tosiasioita, jotka vaikuttavat kutukantoihin ja lisäävät tarvetta avata kalastusmahdollisuuksia varovaisesti.

Itämereen laskevissa lohikannoissa esiintyvän *Gyrodactylus salaris* -lohiloisen leviäminen Tenojoen vesistöön muodostaa riskin Tenon lohikannoille. Torjuntatoimista ja rajoituksista Tenon ja muiden Pohjois-Atlanttiin laskevien vesistöjen kalakantojen suojaamiseksi *Gyrodactylus salaris* -loiselta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (1376/2004). Asetuksessa säädetään syöttikalojen käytön, kalojen perkaamisen sekä kalastusvälineiden ja veneiden käytön rajoituksista. Kalastusvälineiden ja veneiden on oltava desinfioituja tai täysin kuivia. Asetusta on täydennetty kalanviljelyn osalta maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (839/2010). Loisen torjuntaa varten Lapin ELY-keskus on perustanut Inarin ja Utsjoen kuntiin desinfiointiasemaverkoston ja huolehtii lisäksi loisen torjuntatavoista ja leviämisvaarasta tiedottamisesta mm. pääteiden varrelle asetetuilla infotauluilla. Toimenpiteet palvelevat *Gyrodactylus salaris* -lohiloisen torjuntaa myös Tenon vesistön sivuvesistöissä. Koska asiasta on säädetty tarkemmin kyseisillä asetuksilla, nyt annettavassa asetuksessa on *Gyrodactylus salaris* -loisen torjuntaan liittyviä määräyksiä ainoastaan syöttikalojen käytöstä kalastuksessa.

5.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Tenojoen vesistöalue sijaitsee Utsjoen ja Inarin kuntien alueella, joka on saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:ssä määriteltyä saamelaisten kotiseutualuetta. Luontaiselinkeinoilla on vahva saamelaiskulttuurinen merkitys, joita ei voida arvioida rahassa. Luontaiselinkeinoihin on kuulunut se, että henkilöllä voi olla useita toimeentulonlähteitä. Tenon lohikantojen pienenemisestä huolimatta paikallisten kalastajien pyytämällä lohella on suuri merkitys alueen kotitalouksille ruokakalana ja matkailuelinkeinon suorana tai välillisenä tulonlähteenä. Alueella ei kuitenkaan ole kalastuslain 4 §:n 17 kohdan mukaisia kaupallisia kalastajia, vaan kalastus on elinkeinon kannalta merkityksellistä siihen liittyvän matkailun kautta. Tenojoen vesistö perinteisine lohenkalastuksineen on elinehto Utsjoen jokisaamelaisen kulttuurin säilymiselle ja kehittymiselle. Kalastuskulttuuriin liittyvän perinteisen tiedon siirtyminen eteenpäin on tärkeää, jotta kulttuurin harjoittamisedellytykset säilyisivät.

Perustuslain 17 §:n 3 momentti sisältää saamelaisten aseman valtiosääntöoikeudellisen perustan. Säännöksen mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain säännös suojaa saamelaisten kulttuurimuotoa, johon kuuluvat heidän perinteiset elinkeinonsa kuten poronhoito, kalastus ja metsästyminen. Lohenkalastus Tenojossa liittyy kiinteästi saamelaiseen kulttuuriin. Pyyntikulttuurin ytimessä ovat perinteiset pyyntimuodot, kuten pato- ja lohiverkkokalastus. Lohikantojen elinvoimaisuus mahdollistaa niiden kestävä käytön, joka on tärkeä edellytys saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamisedellytysten säilymiselle pitkällä aikavälillä, sukupolvelta toiselle. Vastaavasti nyt havaittu lohikantojen voimakas heikkenemiskehitys uhkaa myös pyyntikulttuurin edellytyksiä, koska huomattava osa lohikannoista on hyvin kaukana biologisista kestävyystavoitteista ja kalastus lisää riskiä niiden heikkenemisestä edelleen.

Vuosien 2021–2023 lohenkalastuskiellot ovat estäneet perinteisen ja muun lohenkalastuksen harjoittamisen. Tällä on ollut väistämättä negatiivinen vaikutus myös saamelaiseen kalastuskulttuuriin. Luonnonvarakeskus on tutkinut vuoden 2021 lohenkalastuskiellon vaikutuksia julkaisussaan ”[Tenojoen lohenkalastuskiellon yhteiskunnalliset vaikutukset ja niiden seuranta](#)”. Kyseisen tutkimuksen mukaan kalastuskielloilla on ollut huomattavia negatiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia Tenojoen paikallisyhteisön elinpiirissä. Lohenkalastuskiellosta johtuvat taloudelliset, kulttuuriset, hyvinvoinnilliset ja sosiaaliset vaikutukset paikallisissa yhteisöissä ovat tutkimuksen mukaan riskissä kasvaa, mikäli kieltoa jouduttaisiin tulevaisuudessakin jatkamaan, sillä lohi ja sen kalastus ovat keskeinen ja

perustavaa laatua oleva osa paikallisten asukkaiden elämässä usealla eri tasolla. Jokirannan saamelaisten kulttuuri pohjautuu lohenkalastukseen.

Saavutettavat hyödyt lohikantojen elvyttämisessä on kuitenkin arvioitu laajoiksi verrattuna määräaikaiseen haittaan, kun huomioon on otettu vastavuoroiset lohenkalastuskiellot Norjan valtion alueella sekä toimien vaikutus lohenkalastusmahdollisuuksien paranemiseen tulevaisuudessa. Sivuvesistöissä on lisäksi ollut kalastusrauhitusalueita käytössä jo useiden vuosien ajan. Tältä osin esitetty asetus ei aiheuta muutosta.

Vaikka lohenkalastus ei tällä hetkellä ole Tenon sivuvesistöissäkään biologisessa mielessä kestävällä tasolla, ei sitä kuitenkaan esitetä tällä asetuksella täysin kiellettäväksi. Lohenkalastuksen erittäin rajoitettu salliminen Utsjoen ja Vetsijoen vesistöissä on katsottu oikeasuhtaiseksi nykytilanteessa, koska näiden alueiden lohikannoissa on ollut vähäistä ylijäämää. Hyvin rajoitetulla kalastuksella osaltaan mahdollistetaan kalastuskulttuurin harjoittamista ja tiedon ja taidon siirtämistä sukupolvelta toiselle, eikä aiheuteta suurta riskiä sille, että lohikantojen elpyminen hidastuisi.

Lohenkalastusta koskevat rajoitukset aiheuttavat kuitenkin samalla myös heikennyksiä saamelaiseen kalastuskulttuuriin. Haittoja on mahdollista lieventää muiden kalalajien kuin lohen kalastusmahdollisuuksien kautta, joista on mahdollista sopia kalastussopimuksen 6 artiklan mukaisessa prosessissa. Aiemmin loheen rinnastetun taimenen kalastus on sallittu muun kalan pyyntiin tarkoitetuilla ehdoilla, mikä vaatii tarkkuutta sivuvesialueella. Joelle kalastamaan pääsyä ja kalastukseen liittyvän tietotaidon ylläpitoa on tarkoitus lisäksi helpottaa sallimalla muiden lajien kalastus jatkossakin veneestä vavalla, vaikka muutoksen merkitys ei ole sivuvesillä merkittävä. Lohen sivusaaliin vapauttamista helpottavasta väkäsettömän koukun määräyksestä on tarkoitus luopua, koska se koettiin paikalliskalastajien taholta kalastuskulttuurille vieraaksi. Muiden lajien kuin lohen kalastuksessa sallittujen verkkojen rakennetta koskevia määräyksiä on hieman väljennetty.

5.3 Taloudelliset vaikutukset

Tenojoen sivuvesien kalastuksella on merkitystä joillekin kotitalouksille kotitarvekalastuksen kautta. Utsjoen kirkonkylän osakaskunnassa osakkaiden myöntämällä kalastusluvulla käydään kauppaa ja kalastusoikeutta luovutetaan eteenpäin kalastuslain 12 §:n mukaisesti. Lohenkalastuksen täyskielto rajajokialueella ja merkittävä rajoittaminen sivuvesistöissä merkitsee taukoa myös kalastusmatkailutoimintaan lohen kalastuksen osalta. Lohenkalastuksen merkitys voidaan kuitenkin arvioida vähäisemmäksi Tenon sivuvesistöissä, kuin Tenojoen rajajokiosuuden kalastuksessa, joten vuoden 2024 hyvin rajoittavien kalastusmääräysten vaikutus ei ole yhtä suuri kuin Tenojoen pääuomassa.

Lohikantojen heikko tila edellyttäisi joka tapauksessa hyvin voimakkaita kalastusrajoituksia tai lohenkalastuksen kieltämistä kokonaan Tenojoen vesistössä ja toimia pitäisi kohdistaa myös sivuvesistöihin. Myös tässä tapauksessa kalastusmatkailun toimintaympäristö vaikeutuisi huomattavasti.

5.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Nyt annettava määräaikainen muutosasetus ei aiheuta merkittäviä muutoksia viranomaisten toimintaan. Lohenkalastuksen merkittävä rajoittaminen saattaa lisätä kalastuksen valvontatarvetta, missä vastuu sivuvesien osalta jakautuu useille tahoille, etupäässä Tenon kalatalousalueelle, alueen osakaskunnille sekä Metsähallitukselle.

6 Viimeaikainen oikeuskäytäntö

Korkein oikeus on antanut 13.4.2022 kaksi ratkaisua, joissa on käsitelty kalastusta Tenojoen vesistöissä. Ratkaisussa KKO:2022:25 syyttäjä vaati paikalliselle saamelaiselle A:lle rangaistusta kalastusrikkomuksesta. A oli kalastanut lohta seisovalla verkolla Ylä-Utsjoessa sallitun kalastuskauten ulkopuolella elokuussa vastoin kalastuslain nojalla säädettyä valtioneuvoston asetusta kalastuksesta Tenojoen vesistön sivuvesistöissä (297/2017). Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteella elokuun alkupuoli on ollut erityisen merkityksellinen pyyntikuukausi saamelaisten kalastuskulttuurin harjoittamiselle, vaikka lohien nousu kuitenkin on tutkimustiedon perusteella vilkkainta kesä-heinäkuun vaihteessa ja myös lohien kalastus on tapahtunut pääosin ennen elokuuta. Myös lohien laatu elintarvikkeena heikkenee syksyä kohti kutuajan lähestyessä.

Korkein oikeus katsoi ratkaisustaan ilmenevillä perusteilla, että asetuksen kalastuskautta koskeva säännös oli ristiriidassa A:lle saamelaisena perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattujen oikeuksien kanssa. Asetuksen säännös jätettiin perustuslain 107 §:n nojalla soveltamatta, ja syyte kalastusrikkomuksesta hylättiin.

Lohikantojen tila ei ollut tutkimustiedon mukaan vuonna 2017 Ylä-Utsjoessa yhtä heikko kuin muualla Tenojoen vesistöissä. Tällöin hoitotavoitteet vielä täyttyivät Utsjoen lohikantojen osalla. Tämän johdosta korkein oikeus ei katsonut kalastusrajoituksia oikeasuhtaisiksi eikä pitänyt niitä vaelluskalakantojen suojeluun nähden välttämättöminä toimenpiteinä. Kyseiset kalastusrajoitukset oli saatettu voimaan valtioneuvoston asetuksella. Korkein oikeus arvioi A:n menettelyn rangaistavuutta tapahtumahetken eli vuoden 2017 olosuhteiden ja lohikantojen silloisen tilan mukaisesti. Lohikannat ovat tutkimustiedon mukaan heikentyneet vuodesta 2017 entisestään. Samalla arvio Utsjoen lohikantojen tilasta on muuttunut hoitotavoitteet täyttävästä vihreästä tilaluokasta heikoimman punaisen luokan kautta nykyiseen keltaiseen luokkaan.

Toisessa tapauksessa KKO:2022:26 syyttäjä vaati paikallisille saamelaisille A:lle, B:lle, C:lle ja D:lle rangaistusta luvattomasta pyynnistä heidän kalastettuaan vieheellä ja vavalla valtion vesialueella Vetsijoessa ilman Metsähallituksen lupaa. Korkein oikeus katsoi ratkaisustaan ilmenevillä perusteilla kalastuslain 10 §:n 2 momentin (379/2015) mukaisen lohien ja taimenien nousualueen erillisen kalastusluvan siihen liitettyine lupakäytäntöineen aiheuttavan niin merkittäviä rajoituksia paikallisille saamelaisille, että säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa heille perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattujen oikeuksien kanssa. Samalla korkein oikeus kuitenkin totesi, että kalastusrajoitusten oikeasuhtaisuudenkin näkökulmasta on lähtökohtaisesti mahdollista edellyttää paikallisilta asukkailta henkilökohtaista lupaa. Korkein oikeus antoi painoarvoa perustuslain 20 §:n ympäristöperusoikeussäännökselle, ja katsoi, että lupajärjestelmällä on luotettavien saalis- ja kalastustietojen kokoamiseen ja lohikantojen tilan seuraamiseen pohjautuvat perusteet, jotka kytkeytyvät kyseiseen perusoikeuteen. Kalastuslain säännös jätettiin perustuslain 106 §:n nojalla soveltamatta, ja syyte luvattomasta pyynnistä hylättiin.

Tapahtumahetkellä kalastuslain 10 §:n mukaisen luvan hinta on ollut korkeampi kuin omakustannushinta eikä kalastuslupia ole kiintiöity paikallisille saamelaisille, jolloin on saattanut käydä niin, että lupia ei ole riittänyt kaikille. Tämän johdosta korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että paikalliset saamelaiset oli asetettu samaan asemaan kuin matkailukalastajat ja kyseinen säännös rajoitti olennaisella tavalla saamelaisten alkuperäiskulttuuriin kuuluvaa kalastuksen harjoittamista.

Kalastuslain 10 §:ää on muutettu tapauksen jälkeen (427/2019). Voimassa olevan lain mukaan kolmessa pohjoisimmassa kunnassa asuvilla henkilöillä on oikeus lunastaa Metsähallitukselta henkilökohtainen kausilupa, joka oikeuttaa Metsähallituksen asettamien lupaehtojen puitteissa viehekalastukseen henkilön kotikunnassa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla lohien sekä taimenien

nousualueilla. Luvan hinta määräytyy maa- ja metsätalousministeriön maksuasetuksen (1140/2021) 2 §:n mukaisesti omakustannusarvoisesti.

Edellä mainituissa ratkaisuissa on arvioitu kalastusrajoitusten suhdetta paikallisten saamelaisten perustuslain suojaamaan kalastusoikeuteen. Arvioitaessa saamelaisiin kohdistuvia kalastusrajoituksia on otettava huomioon perustuslain 17 §:n 3 momentti ja kansainvälisten sopimusten turvaamat oikeudet. Molemmissa ratkaisuissa korkein oikeus katsoi, että paikallisille saamelaisille kuuluva ja perustuslain suojaama kalastusoikeus ei ole kuitenkaan rajoittamaton, vaan myös saamelaisten kalastusoikeutta voidaan rajoittaa perustuslain 20 §:n ympäristöperusoikeuteen nojautuen vaelluskalakantojen turvaamiseksi.

Edellä mainitut korkeimman oikeuden ratkaisut on otettu huomioon tämän asetuksen valmistelun yhteydessä siten, että sivuvesistöjen lohenkalastusmahdollisuuksia on tarkasteltu seuranta- ja tutkimusryhmältä saatujen tietojen pohjalta ja päädytty parhaaseen, ajankohtaiseen tieteelliseen tietoon perustuen esittämään erittäin rajoitettua lohenkalastusmahdollisuutta Utsjoen ja Vetsijoen vesistöihin. Korkeimman oikeuden ratkaisujen pohjalta voidaan katsoa, että kohdistettaessa rajoituksia saamelaisten perinteisen kalastuskulttuurin harjoittamiseen on rajoitusten oltava tavoitteisiinsa nähden oikeasuhtaisia sekä vaelluskalakantojen suojeluun nähden välttämättömiä toimenpiteitä. Vaikka Utsjoen ja Vetsijoen lohikantojen tila on arvioitu tällä hetkellä keltaiseksi, ja lohenkalastusta on esitetty kyseisissä vesistöissä sallittavaksi hyvin rajoitetusti asetuksessa esitetyn mukaisesti, on samalla muistettava, että lohikantojen tilaa ja kestävää käyttöä kuvaavien muuttujien suunta on ollut selvästi laskeva edellä mainittujen oikeustapausten tapahtumahetkestä eli vuodesta 2017 eteenpäin katsottuna. Esityksen tavoitteena on kuitenkin edelleen heikentyneiden lohikantojen elvyttäminen kestävälle tasolle. Lohenkalastuksen sallimisessa tavoitteena on etsiä vähiten haittaavia vaihtoehtoja kalastuskauden sisällä. Tästä syystä esitetty lohenkalastusmahdollisuus olisi hyvin rajoitettua, samalla kuitenkin mahdollista saamelaisen kalastuskulttuurin ja siihen liittyvien taitojen ylläpitämistä ja siirtämistä eteenpäin. Luonnon kestävä ja ekologinen käyttö sekä kalakantojen turvaaminen myös tulevaisuudessa palvelevat muiden ohella myös saamelaisten etua. Rajoitustoimenpiteillä turvataan osaltaan saamelaisten perinteisen kulttuurimuodon harjoittamisen edellytyksenä olevien elinvoimaisten kalakantojen olemassaoloa sekä suojellaan muun muassa tulevien saamelaissukupolvien oikeutta harjoittaa kalastuskulttuuriaan. Lohikantojen heikko tila edellyttää kalastuksen rajoittamista kaikkien kalastajaryhmien osalta. Esityksen mukaiset rajoitukset katsotaan oikeasuhtaisiksi ja välttämättömiksi edellä mainittuihin tavoitteisiin nähden.

7 Kalastusrajoitusten suhde saamelaisten asemaan alkuperäiskansana, omaisuudensuojaan ja vastuuseen ympäristöstä

Sivuvesistöjä koskevan asetuksen säännökset rajoittavat erityisesti perustuslain 17 §:n 3 momentissa säädettyä saamelaiskulttuurin suojaa ja perustuslain 15 §:n 1 momentin mukaista omaisuudensuojaa. Lisäksi säännöksillä on liityntä perustuslain 20 §:n ympäristövastuusäännökseen.

Saamelaisten asema alkuperäiskansana

Saamelaisille on alkuperäiskansana turvattu perustuslain 17 §:n 3 momentissa oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perusoikeusudistuksen esitöiden mukaan säännöksellä turvataan myös saamelaiseen kulttuuriin kuuluvien perinteisten elinkeinojen, kuten kalastuksen harjoittaminen. On selvää, että lohenkalastuksella on keskeinen merkitys jokisaamelaisessa kulttuurissa perinteisten pyyntimuotojen, sekä uudempien, kulttuuriin kuuluvien pyyntimuotojen harjoittamisessa.

Tällä hetkellä ollaan tilanteessa, jossa lohikantoja koskevan seurannan perusteella niiden tila on arvioitu niin heikoksi, että mereltä kohti jokea palaava lohimäärä ei täytä kestävä kalastuksen lähtökohtia edes ennen kuin yhtään lohta on pyydetty. Lohikantojen yleistila ei ole parantunut edellisiin vuosiin verrattuna, vaikka sivuvesistöissä joidenkin yksittäisten kantojen tila onkin viimeisimmän tutkimusraportin mukaan hiukan parantunut, kuten Utsjoessa ja todennäköisyysarvioinnin mukaan myös Vetsijoessa. Lohenkalastusta joudutaan kuitenkin edelleen rajoittamaan myös sivuvesistöissä, sillä sivuvesistöjen kalastuksensäätelyn on tuettava Tenon lohikantojen elpymistä. Lohet nousevat sivujokiin kutemaan, minkä johdosta on varmistettava, että emokaloja pääsee nousemaan riittävä määrä.

Vaikka asetuksella esitetään nyt hyvin rajoitettua lohenkalastusmahdollisuutta, turvataan sen myötä kuitenkin saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamista ja ylläpitoa. Lohenkalastus on ollut kokonaan kiellettyä vuosina 2021–2023, joten nyt esitettävän rajoitetun lohenkalastuksen myötä on jälleen mahdollista harjoittaa saamelaiseen kalastuskulttuuriin kuuluvien perinteisten kalastusmuotojen käyttöä ja välittää kulttuuria sukupolvelta toiselle.

Samalla on muistettava, että lohenkalastusta koskevilla rajoituksilla luodaan edellytykset lohikantojen saattamiseksi kestäväälle tasolle, mikä palvelee myös saamelaisten etua ja luo edellytyksiä turvata tulevaisuudessakin saamelaisten oikeutta harjoittaa kulttuuriaan. Tenojoen lohikantojen on oltava kestäväällä tasolla, jotta perinteisen kulttuurisen kalastusoikeuden harjoittaminen olisi mahdollista myös tulevaisuudessa. Myös perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan lohensuojeluun liittyvät näkökohdat ovat merkityksellisiä saamelaisten kalastuskulttuurin ylläpitämiseksi myös tulevaisuudessa (PeVL 5/2017 vp, PeVL 27/2022 vp, ks. myös KKO:2022:25, kohta 37).

Sivuvesistöjen kalastuksensäätelyllä on näin ollen kiistatta vaikutuksia saamelaiseen kalastuskulttuuriin, kun esitetyt kalastusrajoitukset kohdistuvat muun kalastuksen ohella myös saamelaisten harjoittamaan kalastukseen ja aiheuttavat heikennyksiä heidän kulttuurimuotoon liittyvän perinteisen kalastuksen harjoittamiseen. Vaikka lohenkalastusta nyt esitetäänkin sallittavaksi hyvin rajoitetusti Utsjoessa ja Vetsijoessa, kohdistuu rajoituksia kalastusaikoihin, -välineisiin ja -paikkoihin.

Perustuslain 20 §:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Tämä asettaa valtiosääntöoikeudellisesti kalastusoikeuksien rajoittamista koskevien säännösten perustan, joka on viime kädessä perustuslain 20 §:n mukainen kalavarojen kestävä ja monipuolisen tuoton turvaaminen, sekä kalakantojen luontaisen elinkierron suojeleminen. Tutkimustiedolle lohikantojen heikentyneestä tilasta on annettava merkitystä ja siitä syystä myös saamelaisten kalastusoikeutta on rajoitettava lohikantojen turvaamiseksi. Myös korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2022:25 katsonut, että saamelaisille kuuluva perustuslain 17 §:n 3 momentin suojaa nauttiva kalastusoikeus ei ole rajoittamaton.

Lohenkalastusta koskevien rajoitusten tavoitteena on Tenon lohikantojen tilan heikkenemisen pysäyttäminen, edellytysten luominen lohikantojen elpymiselle ja saattamiseksi kestäväälle tasolle sekä tulevaisuuden sukupolvien lohenkalastuksen mahdollistaminen ja sitä kautta saamelaisen kalastuskulttuurin jatkaminen. Lohikantojen tilan heikkenemisellä on kauaskantoisia seuraamuksia ja tulevaisuuden kalastusmahdollisuudet riippuvat lohikantojen tilasta. Rajoitusten tarkoituksena on tässä hetkessä turvata perustuslain 20 §:n edellyttämällä tavalla julkisen vallan toimesta lohikantojen tilaa. Rajoitukset ovat välttämättömiä sekä oikeasuhtaisia tavoitteisiin nähden, sillä kalakantoja ei ole mahdollista tehokkaasti ja nopeammalla aikavälillä turvata muilla tavoin kuin puuttamalla kalastukseen. Tilanteessa, jossa ylijäämäistä hyödynnettävää luonnonvaraa ei ole, olisi haastavaa sallia sen hyödyntämistä rajoituksetta, perusoikeuden toteuttamisen vuoksi. Säätelyn tavoitteena oleva lohikantojen tilan saaminen kestäväälle tasolle on omiaan edistämään saamelaiskulttuurin jatkuvuutta

tulevaisuudessa, joten kalastukseen kohdistuvien rajoitusten ei arvioida olevan liian tiukkoja suhteessa niillä pyrittäviin vaikutuksiin ja niiden katsotaan olevan oikeassa suhteessa perustuslain 17 §:n 3 momentissa myös turvattuihin saamelaisten kulttuurisiin kalastusoikeuksiin nähden.

Omaisuuksien suoja

Omaisuuksien suoja koskevan perustuslain 15 §:n 1 momentin nojalla jokaisen omaisuus on turvattu. Perustuslakivaliokunta on arvioinut kalastusoikeuden omaisuussuojaa ja siihen kohdistuvia rajoituksia useaan otteeseen (ks. esim. PeVL 44/2016 vp, PeVL 58/2014 vp, PeVL 8/2012 vp, PeVL 20/2010 vp, PeVL 14/2010 vp, PeVL 8/1996). Vesialueen omistukseen kytkeytyvä kalastusoikeus on perustuslaillista omaisuussuojaa nauttiva varallisuusarvoinen etu haltijalleen, jolla on lähtökohtainen valta hallita, käyttää ja hyödyntää omaisuutta sekä määrätä siitä.

On kuitenkin muistettava, että vaikka lohien kalastusta joudutaan rajoittamaan merkittävästi lohikantojen tilan vuoksi, mahdollistetaan kuitenkin muiden lajien kalastus. Omaisuussuojan osalta voidaan todeta, että tilanteessa, jossa ylijäämäistä hyödynnettävää luonnonvaraa ei ole, säätelyn tavoitteena oleva lohikantojen tilan saaminen kestäväälle tasolle on omiaan parantamaan kalastusoikeuteen liittyvän omaisuuden arvoa tulevaisuudessa.

Myös elinkeinonvapauden kannalta on merkittävää, että kalakantojen kestävään hyödyntämiseen tähtäävät hoitotoimenpiteet mahdollistavat esimerkiksi kalastusmatkailua nykytilannetta paremmin.

Vastuu ympäristöstä

Sivuvesistöjä koskevaan asetukseen esitettyjen kalastusta koskevien rajoitusten pohjana on perustuslain 20 §, jonka mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Asetuksen sisältämien kalastusrajoitusten tarkoituksena on tukea osaltaan yhdessä Tenojen vesistön kalastussäännön kanssa Suomen ja Norjan välisen kalastussopimuksen (SopS 42/2017) tavoitteita lohikantojen kestäväen hyödyntämisen ja hoidon sekä kantojen moninaisuuden turvaamisessa. Säätelyn tavoitteena on edistää lohikantojen saamista kestäväälle tasolle.

Perustuslain 20 §:n 1 momentin taustalla on ajatus siitä, että momenttiin liittyy erityisen vahvasti luonnon itseisarvon ja tulevien sukupolvien oikeuksien ulottuvuus (PeVL 38/1998 vp, s. 2). Tulevien sukupolvien oikeuksien näkökulma korostuu lohikannan voimakkaan heikkenemiskehityksen hillitsemisessä, sillä lohikantojen heikkeneminen uhkaa lohien kalastuksen harjoittamista ja sitä kautta etenkin saamelaisen pyyntikulttuurin edellytyksiä. Ympäristön kestäväen käytön periaatteiden noudattamisessa on huomioitava tasapuolisesti sekä nykyisten että tulevien sukupolvien tarpeet ympäristöön.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota kalakantoihin kohdistuviin suojelevoitteisiin (PeVL 58/2014 vp, s. 7), ja todennut, että tällainen velvollisuus on omiaan korostamaan sitä, että julkisella vallalla ei ole ainoastaan valtuutusta, vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, mikä konkretisoituu muun muassa kalastusrajoituksissa (PeVL 5/2017).

Lohikannan voimakkaan heikkenemiskehityksen seurauksena esityksen sisältämille kalastusoikeuden rajoituksille on vastuuta ympäristöstä koskeva perustuslain 20 § huomioon ottaen hyväksyttävät perusteet. Vaikka viimeisimmät lohikantojen heikkenemisen syyt Tenossa viittaavat ongelmiin merialueella, on nykytilanteessa lohikantojen elvyttämisen mahdollista vaikuttaa tehokkaasti vain vähentämällä kalastusta. Lohikantojen tila edellyttää

kalastusrajoitusten kohdistamista myös saamelaisten perinteisen kalastuskulttuurin harjoittamiseen. Tavoitteena oleva lohikantojen tilan paraneminen ei ole saavutettavissa ilman kalastusrajoitusten kohdistamista perustuslain 17 §:n 3 momentin suojaamaan, saamelaisille kuuluvaan kalastusoikeuteen. Tästä syystä nyt esitetyt kalastusta koskevat määräykset ovat välttämättömiä lohikantojen tilan parantamiseksi.

Ehdotetun sivuvesistöasetuksen sisältämät lohenkalastusta koskevat rajoitukset on katsottu välttämättömiksi, sillä Tenon vesistön lohikantojen on havaittu heikentyneen merkittävästi vuonna 2017 solmitun kalastussopimuksen jälkeen. Vuoden 2019 jälkeen vesistöön nousevien lohien määrä on pienentynyt niin paljon, että kutukantavoitteisiin verrattuna kalastettavaa ylijäämää ei ole edes ennen kuin nousulohiin kohdistuu kalastusta. Lisäksi eri lohikantojen koko on 2019 alkaneella ajanjaksolla pienentynyt vuodesta toiseen. Tilanne edellyttää lohikantojen elvyttämistä. Lohenkalastusta rajoittamalla pystytään vaikuttamaan kalastuskuolevuuteen ja sitä kautta lohikantojen tilaan positiivisella tavalla. Viranomaisen on vastuussa Tenon lohikantojen kestävästä käytöstä pitkällä aikavälillä. Nykytilanteessa ei voida toimia ennalta varautumisen periaatteen vastaisesti siten, että lohikantojen selvä heikkenemiskehitys jatkuu.

Ympäristöperusoikeudessa on kysymys ennen kaikkea sen yhteen sovittamisesta muiden perusoikeuksien, erityisesti saamelaisten oikeuden kulttuurinsa edistämisen ja ylläpitämisen sekä omaisuudensuojan kanssa. Sivuvesistöjä koskevan sääntelyn on tuettava edellytysten luomista lohikantojen elvyttämiselle ja saamista kestäväälle tasolle, mikä puolestaan mahdollistaa saamelaisen kalastuskulttuurin ylläpitämisen myös tulevaisuudessa. Jotta perusoikeuksien toteutuminen voidaan turvata myös tuleville sukupolville, on lohenkalastusta rajoitettava. Sivuvesistöasetuksen säännöksiä laadittaessa on jouduttu tekemään punnintaa perusoikeuksien välillä. Edellä mainituilla perusteilla rajoituksille voidaan nähdä olevan perustuslain 20 §:n vastuuta ympäristöstä koskevaan säännökseen kiinnittyviä hyväksyttäviä ja painavia perusteita.

8 Laintarkastus

Asetusehdotus on tarkastettu oikeusministeriön lainsäädännön kehittäminen ja laintarkastus -yksikössä.